

Deluppgift 1b. Centrala begrepp

Kognition i praktiken G1N

Skriftliga reflektioner

Publicerat och inlämnat 2010-09-29

1391 ord inklusive rubriker

Peter Axelsson

<http://www.peterA.se>

Institutionen för kommunikation och information
Högskolan i Skövde HT10

Uppfattad affordance

Norman definierar *affordance* som ”*the perceived and actual properties of the thing*” (Norman, 2002:9). Affordance är alltså de uppfattade och aktuella egenskaperna hos ett föremål. Primärt använder Norman begreppet för att diskutera användning av föremål och hur vi leds till rätt eller fel användning av föremålets affordance. Som ett exempel ligger i mitt knä Normans bok. Den mest uppenbara uppfattade användningen av boken är att läsa dess innehåll och lära sig om Normans teorier. Men just nu använder jag också boken som en servett som skyddar mina byxor mot smulorna från min morgonmacka, vilket kan vara svårt för de andra passagerarna på detta X2000-tåg att uppfatta. På andra sidan gången sitter ett gift par och bråkar. Frun är arg och ser min bok som en bra knölpåk att använda på sin snåla man. Hennes uppfattade affordance av boken i den här stunden är att använda den som ett slagträ.

Eftersom affordance är kopplat till min uppfattning så kan den skilja sig mellan individer. Jag har inte uppfattat boken som vapen som kvinnan mitt emot, men delar kanske hennes uppfattning att en bok jag tänt eld på (sic) kan vara bra när det är kallt. Vi kan alltså uppfatta föremåls egenskaper väldigt olika. Därför gäller det, enligt Norman, att tänka på det i designprocessen för att hjälpa oss till rätt användning. Enkla föremål ska inte behöva instruktioner eller förklarande lappar (Norman, 2002:9).

I fallet med det bråkande paret är det dessutom viktigt att prata om aktualitet eller context. Norman nämner detta som ”*actual properties*” (Norman, 2002:9). Vår affordance av ett föremål är beroende på omgivning och situation. I hängmattan en solig sommardag upplever kanske den arga kvinnan en bok som någonting avkopplande, som ska läsas långsamt och med inlevelse, och inte ett vapen.

Mappning

Mappning är relationen mellan ett föremåls användning och dess effekter (Norman, 2002:23). Den penna jag antecknar med i Normans bok använder blyertsstift. För att få ut mer blyerts när udden gått av trycker jag högst upp på pennan. För varje tryck kommer någon millimeter blyerts ut längst ner. Det här är ett exempel på mappningen mellan tryckningen och resultatet. Eftersom de flesta blyertspennor, men inte alla, har den här funktionen lär vi oss det och använder det på alla blyertspennor. Norman beskriver detta som en kulturell mappning där vi i samhället har ett gemensamt sätt att designa funktionen av ett föremål. Det finns många exempel utöver blyertspennan. Vridknappar ökar mängden av något när de vrids medsols, och minskar mängden när de vrids motsols. Det spelar ingen roll om det är på spisen eller på stereon eller lampan, medsols ökar och motsols minskar. Biologiska mappningar använder däremot vår uppfattning om världen omkring oss, en kniv vars vassa egg naturligt skär genom porösa föremål eller en jonglerboll som ska kastas från en hand till den andra.

Dessa naturliga mappningar, kulturella och biologiska, innebär ofta att vi förstår snabbt hur ett föremål ska användas för att få önskat resultat. Föremål som är designade så att mappningen känns naturlig utan etiketter eller förklaringar, upplevs som enkla att använda och orsakar mycket färre problem (Norman, 2002:75).

Problemlösnings cykeln

All kognitiv aktivitet är enligt Araï i grunden problemlösning, och problemlösningsprocessen består enligt hans beskrivning av sju steg i en s.k. problemlösningscykel (Araï, 2005:137ff).

Steg 1; problemidentifiering som går ut på att upptäcka problemet. När jag efter en kommentar från min kollega märker att jag blir väldigt trött av att gå upp för trapporna till kontoret inser jag att det inte är normalt, och då har jag identifierat ett problem.

Steg 2; problemformulering och problemrepresentation där jag först formulerar mitt problem som att min kondition inte räcker till för att ta mig alla tre trappor upp, och att jag vill minska den påfrestning jag utsatt mig för. Därefter tolkar jag problemet och dess context

och inser att jag ska gå mindre i trapporna för att minska anfåddheten., Jag ska åka mer hiss. Det blir min problemrepresentation. På grund av att jag är fast i en funktionell fixering (Araï, 205:139) i användningen av min egen kropp så förstår jag inte att jag behöver träna mig till bättre kondition, utan att lösningen ligger i verktygen. Denna funktionella fixering liknar Normans beskrivning av olika typer av affordance (Norman, 2002:9).

Steg 3; strategiformuleringen blir att hitta lösningar och jag bryter därför ner problemet i mindre delar. Jag tar trapporna för att jag inte hinner vänta på hissen, och jag hinner inte vänta på hissen för att jag ofta är sen in på kontoret. De gånger jag är i tid glömmar jag bort att ta hissen. Min strategi blir att komma tidigare till jobbet så att jag hinner vänta på hissen, och att sätta upp en lapp i porten som påminner mig att ta hissen upp.

Steg 4; organisering av information innebär att jag tar reda på fakta om hissen och trapporna och vilka sammanhang som jag verkar i för att kunna genomföra strategin. Jag upptäcker att min familj påverkas och behöver involveras.

Steg 5; resursutnyttjandet sker när jag sätter strategin i verket. Jag planerar min förändring och sätter upp en lapp, berättar för familjen att vi ska gå upp tio minuter tidigare på morgonen, jag kör sedan till jobbet tio minuter tidigare, och tar hissen upp.

Steg 6; övervakning sker för att kontrollera mig under utförandet. Jag kontrollerar klockan och stämmer av hur jag verkligen kom upp till våning tre.

Steg 7; evaluering är dels när jag varje morgon kontrollerar om jag tog hissen upp, men också när jag tre veckor senare reflekterar över min fysiska status på morgnarna och konstaterar att jag är mindre anfådd på mornarna och att jag löst mitt problem.

Med lite mer tid och plats i uppgiften skulle det vara intressant att jämföra cykeln ovan med Normans sjustegsmodell (Norman, 2002:46) som inte definieras som problemlösning utan måluppfyllelse men som egentligen handlar om samma behov och kognitiva processer.

Implicit minne

Araï beskriver implicit minne med konstaterandet ”*Minnet för en tidigare händelse kan påverka senare prestationer även om man inte avsiktligt söker genom minnet och är medveten om detta.*” (Araï, 2005:74). Det implicita minnet fungerar utan att vi är medvetna om det, och utan att vi behöver bestämma oss för att komma åt det.

Ett jobbigt men bra exempel hände alldeles nyss. Jag packade stressad ihop mina saker på tåget eftersom vi närmade oss centralen. Jag hastade ut ur tåget och bort mot kontoret. Utanför SAS Radisson stod en grupp människor och rökte. Några frös och stampade med fötterna i marken. Jag tänkte att de var ganska korkade som stod ute i så tunna kläder, och varför de inte hade något varmare.... Längre hann jag inte förrän det stod fullständigt klart för mig att jag glömt min vinterjacka på tåget! Det implicita minnet väcktes av tanken om en varm jacka och gjorde att jag insåg att jag glömt den på tåget och fick springa tillbaka.

Det går att tolka detta som att jag använde den *yttre världen* (Gärdenfors, 2005:55) som väckte minnet av jackan genom synen av den kalla kvinnan.

Araï tydliggör inte hur åtskillnaden mellan det explicita och implicita minnet förhåller sig i relation till andra mentala modeller av minnen; t.ex. sensoriskt minne, korttidsminne och långtidsminne (Araï, 2005: 79ff). Jag uppfattar dock att det är långtidsminnet som Araï avser, eftersom de tester som han beskriver inte testas annat än de minnen som är lagrade i långtidsminnet. Senare menar Araï att både implicit och proceduralt minne är omedvetet och han använder begreppen som att det är två olika sorters minne (Araï, 2005:100). Utifrån det tolkar jag Araïs teorier som att det finns implicita minnen, eller kanske snarare implicit minnesåtkomst av episodiska och semantiska minnen. Gärdenfors konstaterar dock att procedurminnen och semantiska minnen ofta är av implicit karaktär (Gärdenfors, 2005:79). Min egen ännu obildade uppfattning är att det inte är minnet i sig som är explicit eller implicit, utan att det är minnesåtkomsten vid återerinring eller igenkänning (Araï, 2005:72) som görs i olika medvetandenivåer. Detta har jag dock inte hittat beskrivningar eller bevis för.

Referenser

Araï, D., (2001), *Introduktion till kognitiv psykologi 2uppl*, Lund: Studentlitteratur

Norman, D., (2002), *The design of everyday things*, New York: Basic Books

Gärdenfors, P., (2005), *Tankens vindlar*, Stockholm: Nya Doxa